

מאמרי הרב אורי הולצמן

יום הכיפורים

תשובה ווידוי מתוך אהבה וקירבה

בעבודת התשובה של יום הכיפורים ישנה מורכבות, ואפילו מבוכה בקרב רבים: מצד אחד יש בה הרבה בכי, צום, חרטה ווידוי, ולכאורה אף אמורה להיות מהולה בעצב וצער. ומצד שני, יום כיפור הוא אחד ממקראי הקודש עם המאפיינים של ימי שמחה וחג ולבישת בגדי יום טוב, ועד שאמרו חז"ל: **לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים**.

וכמו כן, עשיית הסדר הזה כל שנה מחדש נותנת הרגשה של משהו מלאכותי הקבוע במחזוריות השנה. והרי אדם שחטא וחזר בתשובה ועשה את כל סדר הוידוי, אם לא חטא שוב פעם מדוע שיעשה את אותו הסדר בדיוק כמו בשנה שעברה? מהו זה הסדר הקבוע במעגל השנה של התשובה והוידוי ביום הכיפורים, ויש בזה מקצת הרגשה של מה שאמרו חז"ל **"האומר אחטא ואשוב"** וכו'; האם כך היא המערכת של עם ישראל כולו בבחינת **"ככלב שב על קיאו"**?! במסגרת המאמר, ברצוננו לבאר מה שנראה עולה מתוך המסופר בספר נחמיה פרקים ח-ט; שם מתאר הנביא אודות אסיפת העם בחודש השביעי, וכיצד הם חגגו את ימי החגים על פי עזרא הסופר, נחמיה בן חכליה והלויים:

א תשרי

וַיָּשָׁבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהַשּׁוֹעֲרִים וְהַמְשֻׁרְרִים וּמִן הָעָם וְהַנְּתִינִים וְכָל יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְיָהֶם וַיַּעַן הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְיָהֶם. וַיֹּאסְפוּ כָל הָעָם כָּאִישׁ אֶחָד אֶל הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם וַיֹּאמְרוּ לְעֹזְרָא הַסֹּפֵר לְהִבִּיא אֶת סֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת יִשְׂרָאֵל. וַיָּבִיא עֹזְרָא הַכֹּהֵן אֶת הַתּוֹרָה לִפְנֵי הַקֹּהֵל מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה וְכָל מִבֵּין לְשִׁמְעַע בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. וַיִּקְרָא בּוֹ לִפְנֵי הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם מִן הָאוֹר עַד מַחְצִית הַיּוֹם נֹגֵד הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַמִּבְיָנִים וְאֲזַנֵּי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה... וַיִּפְתַּח עֹזְרָא הַסֹּפֵר לְעֵינֵי כָל הָעָם... וַיִּבְרָה עֹזְרָא אֶת ה' הָאֱלֹקִים הַגָּדוֹל וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם אָמֵן אָמֵן בְּמַעַל יְדֵיהֶם וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לַה' אֲפִים אֲרֻצָּה... וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר בַּתּוֹרַת הָאֱלֹקִים מִפֶּה וְשׁוֹם שָׁכַל וַיְבִינּוּ בַמִּקְרָא. וַיֹּאמֶר נַחֲמִיָּה הוּא הַתְּרַשָּׁתָא וְעֹזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר וְהַלְוִיִּם הַמִּבְיָנִים אֶת הָעָם לְכָל הָעָם הַיּוֹם קֹדֶשׁ הוּא לַה' אֱלֹקֵיכֶם אֵל תִּתְאָבְלוּ וְאֵל תִּבְכוּ כִּי בּוֹכִים כָּל הָעָם כְּשִׁמְעָם אֶת דְּבַרֵּי הַתּוֹרָה. וַיֹּאמֶר לָהֶם לָכוּ אֲכָלוּ מִשְׁמָנִים וּשְׁתּוּ מִמֵּתִיקִים וּשְׁלַחוּ מְנוֹת לְאִין נִכוֹן לוֹ כִּי קֹדֶשׁ הַיּוֹם לְאֲדִינּוֹ וְאֵל תַּעֲצֹבוּ כִּי חֲדוֹת ה' הֵיא מַעֲזֹכָם. וְהַלְוִיִּם מַחֲשִׁים לְכָל הָעָם לֵאמֹר הַיּוֹם קֹדֶשׁ וְאֵל תַּעֲצֹבוּ. וַיִּלְכוּ כָל הָעָם לֵאכֹל וּלְשִׁתּוֹת וּלְשַׁלַּח מְנוֹת וּלַעֲשׂוֹת שְׁמִחָה גְדוֹלָה כִּי הִבִּינוּ בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר הוֹדִיעוּ לָהֶם.

ב - כג
תשרי

וּבַיּוֹם הַשְּׁנִי נֹאסְפוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְכָל הָעָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֶל עֹזְרָא הַסֹּפֵר וְלַהֲשָׁכִיל אֶל דְּבַרֵּי הַתּוֹרָה. וַיִּמְצְאוּ כְּתוֹב בַּתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיַד מֹשֶׁה אֲשֶׁר יָשָׁבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּסִּכּוֹת בְּחָג בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. וְאֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּכָל עָרְיָהֶם וּבִירוּשָׁלַם לֵאמֹר צֵאוּ הָהָר וְהִבִּיאוּ עָלֵי זֵית וְעָלֵי עֵץ שָׁמֶן וְעָלֵי הָדָס וְעָלֵי תְּמָרִים וְעָלֵי עֵץ עֵבֶת לַעֲשׂוֹת סִכַּת כְּתוֹב. וַיִּצְאוּ הָעָם וַיָּבִיאוּ וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם סִכּוֹת... וַיַּעֲשׂוּ כָל הַקֹּהֵל הַשֹּׁבִים מִן הַשָּׁבִי סִכּוֹת וַיָּשָׁבוּ בַסִּכּוֹת כִּי לֹא עָשׂוּ מִיָּמֵי יִשְׁוֹעַ בֶּן נֹון כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַהוּא וְתָהִי שְׁמִחָה גְדוֹלָה מְאֹד. וַיִּקְרָא בַסֵּפֶר תּוֹרַת הָאֱלֹקִים יוֹם בְּיוֹם מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן וַיַּעֲשׂוּ חָג שְׁבַעַת יָמִים וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצָרַת כַּמִּשְׁפָּט.

כד תשרי

וביום עשרים וארבעה לחדש הזה נאספו בני ישראל בצום ובשמים ואדמה עליהם. ויבדלו זרע ישראל מכל בני נכר ויעמדו ויתנדו על חטאתיהם ועונות אבותיהם. ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ה' אלקיהם רבעית היום ורבעית מתנדים ומשתחוים לה' אלקיהם. ויקם על מעלה הלזים לשוע ובני קדמיאל שבניה בני שרביה בני כנני ויעקו בקול גדול אל ה' אלקיהם...

יש כאן שלושה תאריכים: א תשרי, ב-כג תשרי, וכד תשרי. ביום הראשון, א בתשרי, מספר הכתוב כיצד קרא עזרא בספר תורת ה', ומתוך הקריאה פרצו העם בבכי עד שאמרו להם נחמיה ועזרא והלויים שלא לבכות ולהתאבל. הבכי הזה בקרב העם כפי שמבאר שם רש"י, היה מפני שחטאו והתרחקו מן התורה, ועל ידי הקריאה וההבנה לעומק כולם פשוט החלו לבכות ולהצטער על חטאיהם. ולכאורה מה יותר נפלא מדבר זה ביום א תשרי הוא ראש השנה, שבו ישבו כולם בתשובה ויקבלו עליהם את שמירת המצוות?! אולם לא כך נהגו עזרא ונחמיה והלויים; בשלושה פסוקים בזה אחר זה, מתאר הכתוב כיצד הם מסבירים לעם הבוכים שהיום אינו יום שראוי לבכות בו: ויאמר נחמיה הוא התרשטא ועזרא הכהן הספר והלזים המבינים את העם לכל העם היום קדש הוא לה' אלקיכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם כששמעם את דברי התורה. ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעצבכם. והלזים מחשים לכל העם לאמר הסו כי היום קדש ואל תעצבו. העם הקשיבו לדבריהם: וילכו כל העם לאכל ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם. יום ראש השנה אינו יום של עצבות ובכי אלא יום קדוש של שמחה, ויש לדחות את הבכי והצער על החטאים - ואף הקשים ביותר - למועד אחר.

מתי אם כן עשו את התשובה מן החטאים על ידי בכי ואבילות? היה מתאים לכאורה, מיד כשמסתיים ראש השנה שאז יעשו את התיקון בעם מן העבירות שהיו

1 מכאן קצת קשה על מה שכותב הרמב"ם בפ"ג מהלכות חנוכה ה"ו: אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה, כי בפסוקים כאן משמע שכן הייתה שמחה גדולה על אף החטאים שהיו שקועים בהם.

בידם, אלו הם עשרת ימי התשובה ויום הכיפורים, הימים המיוחדים להתנתק מן העונות ולשוב אל ה'. אך לא! ביום השני למחרת, שוב פעם נאספו ראשי האבות וקראו בתורה, ואז התחילו לקיים את מצות חג הסוכות! את חג הסוכות הזה הם חגגו באופן מיוחד עם שמחה יתירה עד למאוד: **וַיַּעֲשׂוּ כָל הַקָּהָל הַשָּׂבִים מִן הַשָּׂבִי סֻכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת, כִּי לֹא עָשׂוּ מִיָּמֵי יִשְׁוֹעַ בֶּן נֹון כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַהוּא וַתְּהִי שִׂמְחָה גְדוֹלָה מְאֹד**. ובאמת שיש כאן הערה חשובה, שהכתוב משמיט לגמרי את העבודה של יום כיפור, וזה צ"ע. אך מה שכן אנו רואים, שאף בימים האלה הם כלל לא התעסקו בוידוי על החטאים אלא רק בשמחת חג הסוכות.

רק ביום **כד בתשרי** מתאר הכתוב: **וּבַיּוֹם עֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ הַזֶּה נֶאֱסְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֹום וּבִשְׁקִים וְאָדָמָה עֲלֵיהֶם. וַיִּבְדְּלוּ זֶרַע יִשְׂרָאֵל מִכָּל בְּנֵי נֹכַח וַיַּעֲמִדּוּ וַיִּתְּנוּ עַל חַטֹּאתֵיהֶם וְעֹנֹנוֹת אֲבֹתֵיהֶם**. אז הם עשו את התשובה עם הבכי והוידוי על החטאים הכבדים שהיו בידם שאפילו נשאו נשים נכריות. ולמה לא עשו את כל זה לפני כן? והתשובה לכך כתובה בספר: **כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֻדְיָנוּ וְאֵל תַּעֲצִבּוּ כִּי חֲדָתָה ה' הִיא מַעֲזָכֶם**. לא רק יום א בתשרי הוא יום מקודש יום של שמחה, אלא כל מערכת החגים של החודש השביעי כולם ימים קדושים של שמחה, ואין הם ימים של צער ובכי. רק ביום כד תשרי, שהוא יום לאחר אסרו חג שיצאה לגמרי קדושת החג², נאספו כולם לעשות את התיקון בעם בדרך של צום ולבישת שקים ואדמה עליהם.

מתוך ההבנה הזאת, אין ספק שהתשובה והצום של יום כיפור באים ממקום אחר לחלוטין. אין לקשר ולחבר את דרך התשובה ביום כיפור לתשובה במהלך של בכי וצער, בכך יש ביטול קדושת היום ועל כך אומרים עזרא ונחמיה לעם ישראל: **הַיּוֹם קָדֹשׁ הוּא לַה' אֵלֵינוּ אֵל תִּתְאַבְּלוּ וְאֵל תִּבְכּוּ**. יום הכיפורים הוא חלק בלתי נפרד ממערכת השמחה של החודש השביעי, ויש בו לבישת בגדי יום טוב ושמחה, וכפי שפתחנו בדברי חז"ל **שלא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים**. גם מה שלמדו חז"ל מצוה מיוחדת לאכול בערב יום הכיפורים, עד שאפילו מי שצם בכל השנה היה אוכל באותו היום (פסחים דף סח,ב) יוצא

2 בירושלמי מסכת עבודה זרה (פרק א סוף הלכה א) למדו מכאן מקור ליום אסרו חג, מכך שעשו את הצום והאבל רק ביום כד ולא ב-כג.

מתוך הגישה הזאת אל החג; כי במהותו הוא יום שמחה, ויש להבדיל אותו משאר הצומות ולתת לו צבע וצורה של יום מקרא קודש. עתה אם כן, יש לנו לבאר מהי עבודת התשובה שכן עושים ביום הכיפורים.

עוד יש להתבונן בנוסח הוידוי שאומרים ביום הכיפורים. הרמב"ם פותח את הלכות תשובה עם ההלכה הבאה:

כל מצות שבתורה, בין עשה בין לא תעשה, אם עבר אדם על אחת מהן, בין בזדון בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא, שנאמר "איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו" (במדבר ה), זה וידוי דברים. וידידי זה מצות עשה. כיצד מתודין? אומר: "אנא השם, חטאתי, עויתי, פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך, והרי נחמתי ובושתי במעשי, ולעולם איני חוזר לדבר זה". וזהו עיקרו של וידוי. וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח.

עיקר הוידוי הוא באמירת שלוש הלשונות האלה "חטאתי, עויתי, פשעתי", וכמו שגם מופיע שלוש פעמים בסדר עבודת יום הכיפורים בוידויים של הכהן גדול על הפר ושני השעירים:

וכך היה אומר: אנא השם, עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי. אנא השם, כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים, שעויתי ופשעתי וחטאתי לפניך אני וביתי, ככתוב בתורת משה עבדך "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו".

(משנה יומא ג ח, וכן בפרק ד ב, ובפרק ו ב)

וכן אמרו שם בגמרא (יומא דף לו, ב):

ת"ר: כיצד מתודה? עויתי פשעתי וחטאתי. וכן בשעיר המשתלח הוא אומר "והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם", וכן במשה הוא אומר "נושא עון ופשע וחטאה" דברי רבי

מאיר. וחכמים אומרים עונות - אלו הזדונות, וכן הוא אומר "הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה". פשעים - אלו המרדים, וכן הוא אומר "מלך מואב פשע בי", ואומר "אז תפשע לבנה בעת ההיא". לכל חטאתם - אלו השגגות, וכן הוא אומר "נפש כי תחטא בשגגה". ומאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות! אלא כך היה מתודה: חטאתי ועויתי ופשעתי לפניך אני וביתי וכו'.

והרמב"ם בפ"ב מהלכות תשובה הלכה ז-ח מקצר עוד יותר וכותב:

יום הכיפורים הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים, והוא קץ מחילה וסליחה לישראל. לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים... הוידי שנהגו בו כל ישראל: "אבל אנחנו חטאנו" והוא עיקר הוידי.³

המנהג אמנם בקרב עם ישראל הוא לומר את נוסח הוידי הרגיל על סדר הא-ב:

אלוקינו ואלוקי אבותינו (אנא) תבוא לפניך תפילתנו ואל תתעלם מתחינתנו שאין אנו עזי פנים וקשי עורף לאמר לפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו, אבל אנחנו ואבותינו חטאנו: אשמנו. בגדנו. גזלנו. דיברנו דופי. העוינו. והרשענו. זדנו. חמסנו. טפלנו שקר. יעצנו רע. כיזבנו. לצנו. מרדנו. ניאצנו. סררנו. עוונו. פשענו. צררנו. קישנו עורף. רשענו. שיחתנו. תיעבנו. תעתענו. סרנו ממצוותיך וממשפטיך הטובים וכו'.

ובנוסח זה של הוידי ישנן לשונות קשות מאוד, שרק אדם העובר עבירות להכעיס עושה כאלה דברים: כגון: **בגדנו, מרדנו, ניאצנו, תיעבנו**, מה פשר הדבר, שבכל שנה מחדש חוזרים על אותו הנוסח הקשה; האם באמת ניאצנו?? האם מרדנו??

3 כן כתב גם הרמ"א על פי הטור באו"ח סי' תר"ז. אולם השל"ה (מס' תמיד נר מצוה לו) כתב שהכוונה כמו "וכו'", שהזכיר רק תחילת העניין והכוונה לכל סדר הוידי "אשמנו בגדנו" וכו', והביאו מגן אברהם שם בס"ק ה'. אכן המגן אברהם עצמו כתב שפשטא דתלמודא משמע דא"צ יותר, דא"צ לפרט בחטא ואחר כוונת הלב הן הדברים. ומ"מ כתב המשנ"ב ס"ק י"ב שהוא הדין שצריך לומר גם כן "עוונו פשענו", שכך מוכח בגמרא.

גם אם נכשלנו בחטאים, רחוקים הם מאוד מלהיקרא מרידה בה' או נאצה ח"ו. וכבר נאמרו בזה תירוצים שונים, שהידידות הוא על כלל ישראל שהם ערבים זה לזה, וכדומה לזה.⁴ אולם בידיו של הכהן הגדול על השעיר המשתלח, על אף שהוא היה בשליחות כל עם ישראל והתודה על עוונות כולם, הוא לא אמר רק **"אנא השם, עוון פשעו חטאו לפניך עמך בית ישראל, אנא בשם כפר נא לעוונות ולפשעים ולחטאים, שעוון ושפשעו ושחטאו לפניך עמך בית ישראל וכו', ולא הזכיר לשונות קשים כאלה של מרידה ונאצה.**

ובאמת נראה, שלוידוי הזה יש מקור ומקום לאמרו, אך לא ביום כיפור, וכאשר יתבאר. עיקר הוידוי ביום כיפור הוא כמו שמופיע במשנה וכמו שראינו בדברי הרמב"ם: **חטאתי עויתי פשעתי.** מה שמוסיפים אף את נוסח הוידוי הרגיל, הוא מפני שיש מעלה ועניין לומר את הוידוי על סדר הא' ב' ועל כן סדרו בתפילה גם את הוידוי הרגיל שתוקן ככל הנראה בתקופת הגאונים, אך אין נוסח זה עיקר הוידוי של יום הכיפורים.

המקור לבוא לפני ה' ולומר **"מרדנו וניאצנו"** וכדומה, נמצא באותו סיפור בספר נחמיה, במעמד שעשו ישראל ביום **כד לחודש תשרי כשנאספו בני ישראל בצום ובבשקים ואדמה עליהם.** שם בהמשך הפרק (נחמיה ט), במעמד החזרה בתשובה מן החטאים החמורים של נשיאת הנשים הנכריות והתרחקות מן הדת, עמדו הלויים והחלו באמירת וידוי ארוך מאוד לפני ה'. תחילה הם פתחו בסיפור ההיסטוריה של עם ישראל וכל הטובות שעשה ה' עם ישראל, ומתוך הסיפור הזה התוודו עם ישראל על כפיות הטובה שבו בזמן שה' עשה עמנו חסד אנו מרדנו בו וניאצנו:

4 ראה שער הכוונות לאר"י ז"ל (דרושי חזרת העמידה דרוש ה). וי"א שכוללים גם עוונות ב'דקות', וראה מש"כ החיד"א בספר מדבר קדמות (מערכת ו אות יא) בשם הרמב"ם. ובספר המספיק לעובדי ה' לרבי אברהם בן הרמב"ם (פרק הענוה) כתב: **וכאן אעתיק לך את מאמרו המחוכם של אבא מרי זצ"ל בעניין זה: אמרו בפניו כי אחד משומרי הדת אמר בליל כיפור "איני יודע על איזה עוון אחזור בתשובה", ואמר אבא מרי זצ"ל בשמעו זאת: "מסכן שכמותו! לו ידע את אשר עליו לדעת היה חוזר בתשובה על שחושב הוא כי אין לו עוון לחזור עליו בתשובה!"** וזהו מאמר נכון שחייב אדם ליתן עליו דעתו. וי"א שמתוודים גם על הגלגול הקודם, כן כתב הפלא יועץ בספר חסד לאלפים (סי' קל"א אות ג), וכן הבן איש חי (כי תשא א).

...וְלָחֶם מְשֻׁמִּים נִתְּנָה לָהֶם לְרַעְבָּם וַיִּמִּים מִסָּלַע הוֹצֵאתָ לָהֶם לְצִמָּאָם
 וּתְאֵמַר לָהֶם לְבֹא לְרִשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשֵׂאתָ אֶת יָדְךָ לָתֵת לָהֶם.
 וְהֵם וְאַבְתִּינֵי הַזִּידֵי וַיִּקְשׁוּ אֶת עֶרְפָּם וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתֶיהָ. וַיִּמָּאֲנוּ
 לִשְׁמֹעַ וְלֹא זָכְרוּ נִפְלְאוֹתֶיהָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּהֶם וַיִּקְשׁוּ אֶת עֶרְפָּם וַיִּתְּנוּ
 רֹאשׁ לָשׁוּב לְעִבְדֻתָם בְּמִרְיָם וְאַתָּה אֱלֹהֶיךָ סְלִיחוֹת חֲנוּן וְרַחוּם אָרְךָ
 אֲפִים וְרַב חֶסֶד וְלֹא עֲזַבְתָּם. אֵף כִּי עָשׂוּ לָהֶם עֶגְלָ מִסַּכָּה וַיֹּאמְרוּ זֶה
 אֱלֹהֶיהָ אֲשֶׁר הִעֲלָה מִמִּצְרַיִם וַיַּעֲשׂוּ נִאֲצוֹת גְּדוֹלוֹת. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיהָ הַרְבִּים
 לֹא עֲזַבְתָּם בְּמִדְבָּר אֶת עַמּוּד הָעָנָן לֹא סָר מֵעֲלֵיהֶם בְּיוֹמָם לְהַנְחֵתָם
 בַּהֲדָרָה וְאֶת עַמּוּד הָאֵשׁ בְּלִילָה לְהַאֲרִיר לָהֶם וְאֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָּהּ.
 וְרוּחָהּ הַטּוֹבָה נָתַתָּ לְהַשְׁכִּילָם וּמִנָּה לֹא מִנְעַתָּ מִפִּיהֶם וַיִּמִּים נִתְּנָה לָהֶם
 לְצִמָּאָם...

...וַיָּבֹאוּ הַבָּנִים וַיִּירָשׁוּ אֶת הָאָרֶץ וַתִּכְנַע לִפְנֵיהֶם אֶת יִשְׁבִּי הָאָרֶץ
 הַכְּנַעֲנִים וַתִּתְּנֵם בְּיָדָם וְאֶת מַלְכֵיהֶם וְאֶת עַמְמֵי הָאָרֶץ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם
 כְּרָצוֹנָם. וַיִּלְכְּדוּ עָרִים בְּצָרוֹת וְאֲדָמָה שְׁמֹנֶה וַיִּירָשׁוּ בָתִּים מְלָאִים
 כָּל טוֹב בְּרוֹת חֲצוּבִים כְּרָמִים וְזִיתִים וְעֵץ מֵאֵל לֶרֶב וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ
 וַיִּשְׁמְיֵנוּ וַיִּתְּעַדְנוּ בְּטוֹבָהּ הַגָּדוֹל. וַיִּמְרֹדוּ בָּהּ וַיִּשְׁלְכוּ אֶת תּוֹרָתָהּ
 אַחֲרֵי גֹם וְאֶת נְבִיאֶיהָ הָרְגוּ אֲשֶׁר הָעִידוּ בָם לְהַשִּׁיבָם אֵלֶיהָ וַיַּעֲשׂוּ
 נִאֲצוֹת גְּדוֹלוֹת. וַתִּתְּנֵם בְּיַד צָרִיהֶם וַיִּצְרוּ לָהֶם וּבַעַת צָרָתָם יַצְעֲקוּ אֵלֶיהָ
 וְאַתָּה מְשֻׁמִּים תִּשְׁמַע וּכְרַחֲמֶיהָ הַרְבִּים תִּתֵּן לָהֶם מוֹשִׁיעִים וַיּוֹשִׁיעוּם
 מִיַּד צָרִיהֶם. וַכְּנֹחַ לָהֶם יִשׁוּבוּ לַעֲשׂוֹת רַע לִפְנֵיהָ וַתַּעֲזֹבם בְּיַד אִיבֵיהֶם
 וַיִּרְדּוּ בָהֶם וַיִּשׁוּבוּ וַיִּזְעַקוּהָ וְאַתָּה מְשֻׁמִּים תִּשְׁמַע וַתִּצְלֵם כְּרַחֲמֶיהָ רַבּוֹת
 עֲתִים. וַתַּעַד בָּהֶם לְהַשִּׁיבָם אֶל תּוֹרָתָהּ וְהִמָּה הַזִּידֵי וְלֹא שָׁמְעוּ לְמִצְוֹתֶיהָ
 וַיִּמְשָׁפְטֶיהָ חֲטָאוּ בָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אָדָם וְחַיָּה בָהֶם וַיִּתְּנוּ כֶּתֶף סוֹרֶרֶת
 וְעֶרְפָּם הִקְשׁוּ וְלֹא שָׁמְעוּ. וַתִּמְשֹׁךְ עֲלֵיהֶם שָׁנִים רַבּוֹת וַתַּעַד בָּם בְּרוּחָהּ
 בְּיַד נְבִיאֶיהָ וְלֹא הֶאֱזִינוּ וַתִּתְּנֵם בְּיַד עַמֵּי הָאָרֶצַת. וּבְרַחֲמֶיהָ הַרְבִּים לֹא
 עָשִׂיתָ כָּלָה וְלֹא עֲזַבְתָּם כִּי אֵל חֲנוּן וְרַחוּם אַתָּה...

ולקראת סוף הנאום הזה, מסכמים עם ישראל את הסיפור שלהם לפני ה' ואומרים:
 וְאַתָּה צָדִיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ כִּי אָמַת עָשִׂיתָ וְאַנְחֵנוּ הִרְשָׁעֵנוּ. ומיד לאחר מכן
 מחדשים עם ישראל את הברית עם ה' וכורתים אמנה ומקבלים עליהם מחדש
 את שמירת המצוות: שלא לישא נשים נכריות, לשמור שבת ולשמור שמיטה

וכו' ע"ש. את כל נוסח הוידוי הזה אמרו ישראל ביום **כד בתשרי** במעמד החזרה בתשובה עם הצום והשקים. וכמו כן יש לראות, שגם בספר דניאל (פרק ט) כאשר בא דניאל להתפלל על החורבן והגלות, הוא מתוודה לפני ה' באותו האופן עם הצום והשקים:

בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש מזרע מדי אשר המלה על מלכות כשדים. בשנת אחת למלכו אני דניאל בינתי בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה. ואתנה את פני אל ה' האלקים לבקש תפלה ותחנונים בצום ושק ואפר. ואתפללה לה' אלקי ואתודה ואמרה אנא ה' הא-ל הגדול והנורא שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותיו. חטאנו ועוינו הרשענו ומרדנו וסור ממצותה וממשפטיה. ולא שמענו אל עבדיה הנביאים אשר דברו בשמה אל מלכינו שרינו ואבותינו ואל כל עם הארץ. לה' ה' הצדקה ולנו בשת הפנים כיום הזה לאיש יהודה וליושבי ירושלם ולכל ישראל הקרבים והרחקים בכל הארצות אשר הדחתם שם במעלם אשר מעלו בה. ה' לנו בשת הפנים למלכינו לשרינו ולאבותינו אשר חטאנו לה. לה' אלקינו הרחמים והסלחות כי מרדנו בו. ולא שמענו בקול ה' אלקינו ללכת בתורתיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים. וכל ישראל עברו את תורתה וסור לבלתי שמוע בקלה ותתה עלינו האלה והשבועה אשר כתובה בתורת משה עבד האלקים כי חטאנו לו. ויקם את דברו אשר דבר עלינו ועל שפטינו אשר שפטנו להביא עלינו רעה גדלה אשר לא נעשתה תחת כל השמים כאשר נעשתה בירושלם. כאשר כתוב בתורת משה את כל הרעה הזאת באה עלינו ולא חלינו את פני ה' אלקינו לשוב מעוננו ולהשפיל באמתה. וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלקינו על כל מעשיו אשר עשה ולא שמענו בקלו. ועתה ה' אלקינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש לה שם כיום הזה חטאנו רשענו. ה' ככל צדקתה ישב נא אפה וחמתה מעירה ירושלם הר קדשה כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלם ועמה לחרפה לכל סביבתינו. ועתה שמע אלקינו אל תפלת עבדה ואל תחנוניו והאר פניה על מקדשה השמים למען ה'...

העולה אם כן, שכאשר באים לפני ה' להתוודות על החטאים שהביאו לחורבן ולגלות, ועל החטאים הגדולים של נשיאת נשים נכריות וחילול שבתות, שם באמת מתוודים בצורה הקשה והכואבת המעוררת בכי ואבל עם צום ושקים, ואומרים לפני ה' את כל הלשונות הקשים של **"מרדנו וניאצנו"** וכו'.⁵ אולם, לא זו היא מצות הוידי של יום הכיפורים. כל מה שמעורר את האדם לבכי ולאבלות אין מקומו בתקופת חגי תשרי, כי אם רק ביום כד תשרי אחר שעברה לה כל מערכת החגים. ומה שאומרים את סדר הוידי הרגיל ביום כיפור, כפי שבארנו לעיל אין הוא עיקר הוידי אלא רצו לומר את הוידי על סדר הא' ב'. ויש להדגיש, שבדאי אם יש מישהו הנמצא במצב של חטא, שיש לו לחזור בתשובה ואף להתוודות על כך [וזה נכון בכל יום בשנה], אולם את התיקון הציבורי בעם אין עושים עד לאחר שיעברו ימי השמחה של חגי תשרי.

הוידי של יום הכיפורים יש לו תפקיד אחר לגמרי. יום הכיפורים הוא יום של אהבה ושל קירבה ועמידה לפני ה', והוא השלב המקדים אל השמחה הגדולה של חג הסוכות כפי שבארנו בעבר את המהלך של מועדי החודש השביעי.⁶ הוידי ביום הכיפורים אינו על החטאים החמורים שבגינם גלינו מארצנו וחרב הבית עליהם שהרי אף בזמן הבית היו עושים את הוידי על הפר ושני השעירים וכל זה במסגרת העבודה המיוחדת של הקירבה הכי גדולה שנכנס הכהן הגדול לפני ולפנים. הוידי של יום הכיפורים הוא על מה שנוכל להגדיר **"החטאים שבשגרה"**, החטאים שאדם נכשל בהם במהלך השנה מטבע היותו בן אדם. וכן אמר קהלת: **כִּי אָדָם אֵין צָדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחַטָּא** (קהלת ז, כ).

דווקא מתוך שיום הכיפורים הוא זמן של התגברות האהבה ושל קירבה גדולה בין ישראל לאביהם שבשמים והוא היום שבו נכנס הכהן הגדול לפני ולפנים אל קודש הקדשים, הוא הזמן שבו ראוי ומתאים לבקש סליחה על החטאים. בכדי שנוכל לעמוד לפני ה' בשיא הדביקות ושיא האהבה, ראוי לפני כן להתנקות מכל החטאים והכישלונות שהיו במהלך השנה. ובאותה המידה, דווקא מתוך אותה

5 האבודרהם בסדר הוידי מביא מקורות מן המקראות לנוסח הוידי, והרבה מן המקורות הם הפסוקים על העוונות החמורים שהביאו לחורבן המזכרים בדניאל ובעזרא ובדברי התוכחות של הנביאים. ע"ש.

6 ראה מאמרנו על **מועדי החודש השביעי**.

אהבה עצומה יום הכיפורים הוא גם היום שבו סולח הקב"ה ומוחל על העוונות, כך שיום הכיפורים הוא יום של סליחה גדולה מתוך האהבה היתירה המתגלית ביום הזה. היום הזה אם כן, הוא חלק בלתי נפרד ממקראי הקודש, שבו מתנקים מן העוונות על ידי הצום עם החזרה בתשובה, ובו מקדימים את עבודת היראה לפני שלב השמחה הגדולה המתפרצת בחג הסוכות. חז"ל גם הפליגו מאוד במעלת מצות האכילה והסעודה בערב יום הכיפורים, שהיא כביכול משלימה את קיום מצות החג באכילה ושתייה⁷. וכן גם בצאת יום הכיפורים, כותב הרמ"א (או"ח סי' תרכ"ד סעי' ה): **ואוכלים ושמים במוצאי יום הכיפורים דהוי קצת יום טוב**, ובכך מבטאים כי מהות ותכלית יום הכיפורים היא בשמחה, באהבה ובקירבה.

יום הכיפורים מסמל את יכולת השראת השכינה בקרב בני האדם. האדם השפל מתמודד עם החטא והטומאה, ואף על פי כן ביום הכיפורים מנקה ה' את כל טומאות האדם ונותן לו דרך כניסה פנימה אל קודש הקדשים. וכך לשון הפסוק: **וְכָפַר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשְׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְכֹן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד הַשְּׁכִין אִתָּם בְּתוֹךְ טְמֵאָתָם** (ויקרא טז, טז). הכניסה אל קודש הקדשים מבטאת את האהבה והקירבה בין ישראל לאביהם שבשמים ובבחינת מה שאמרו חז"ל: **כל השירים קודש ושיר השירים קודש קדשים** (משנה ידים ג, ה). שיר השירים, שכולו אהבה, געגוע, חיבה, קירבה ודביקות, הוא הנמשל אל קודש הקדשים, המקום המיוחד שאליו נכנס הכהן גדול פעם אחת בשנה, ביום הכיפורים.

נערך על ידי הרב אליעזר רובנוביץ

להצטרפות לרשימת התפוצה של שיעורי הרב אורי הולצמן

ניתן לשלוח דוא"ל לכתובת:

shiurimholzman@gmail.com

עיצוב ועימוד:

ארי יארמיש 0548400711
